

Sociální distance.

Vnímání sociálních diferencí v české společnosti

Jiří Šafr, Kateřina Vojtíšková, Marta Kolářová
SOÚ AV ČR

Struktura prezentace

1. **O projektu:**
teoretická perspektiva studia stratifikace;
východiska percepce stratifikačního prostoru
2. **Sekundární analýza „Komu se daří nejhůře“**
3. ***Kvalitativní výzkum***
4. **Vnímání sociální kategorie „bezdomovci“**
5. **Sociální distance a křížení nerovností**

Alternativní teoretická perspektiva studia sociální stratifikace

- Neapriorní mapování stratifikačního prostoru
- „relační obrat“: sociální distance – objektivní, subjektivní

Percepce stratifikace „Kdo je dole ...?“

- Sociální kategorizace > symbolická exkluze
- Symbolické hranice – socioekonomické – morální – kulturní (Lamont-ová)
- Sociální identita (teorie sociální identity - Tajfel)
Meziskupinové vztahy – intergroup bias – stereotypy, předsudky, diskriminace

**Komu se žije
nejhůře? ČR 2006.**

sekundární analýza

Komu se žije nejhůře? ČR 2006.

<i>Kategorie</i>	<i>%</i>
nezaměstnaní	23
důchodci	19
dělníci	10
nezaměstnaní	9
mladé rodiny s dětmi	9
bezdomovci	7
nekvalif. dělníci	4
prodavači, prodavačky	4
někdo jiný	4
matky samoživitelky	3
zemědělci	3
zdravotně postižení	2
	87%

<i>Atributy</i>	<i>%</i>
Nizké příjmy	21
Jiné neutrální	16
Jiné negativní	10
Nizké neodpovídající příjmy	10
Nedocenené práce	9
Nezaměstnanost – nedostatek míst	9
Nízká valorizace důchodů - nezasloužené	7
Vysoké životní náklady	6
Nízká valorizace důchodů	3
Nezájem, neschopnost státu	3
Vyřazení ze společnosti	2
Diskriminace na trhu práce	1
Nechce se jim dělat	1
Podvody, zneužívání firmami	1
	99%

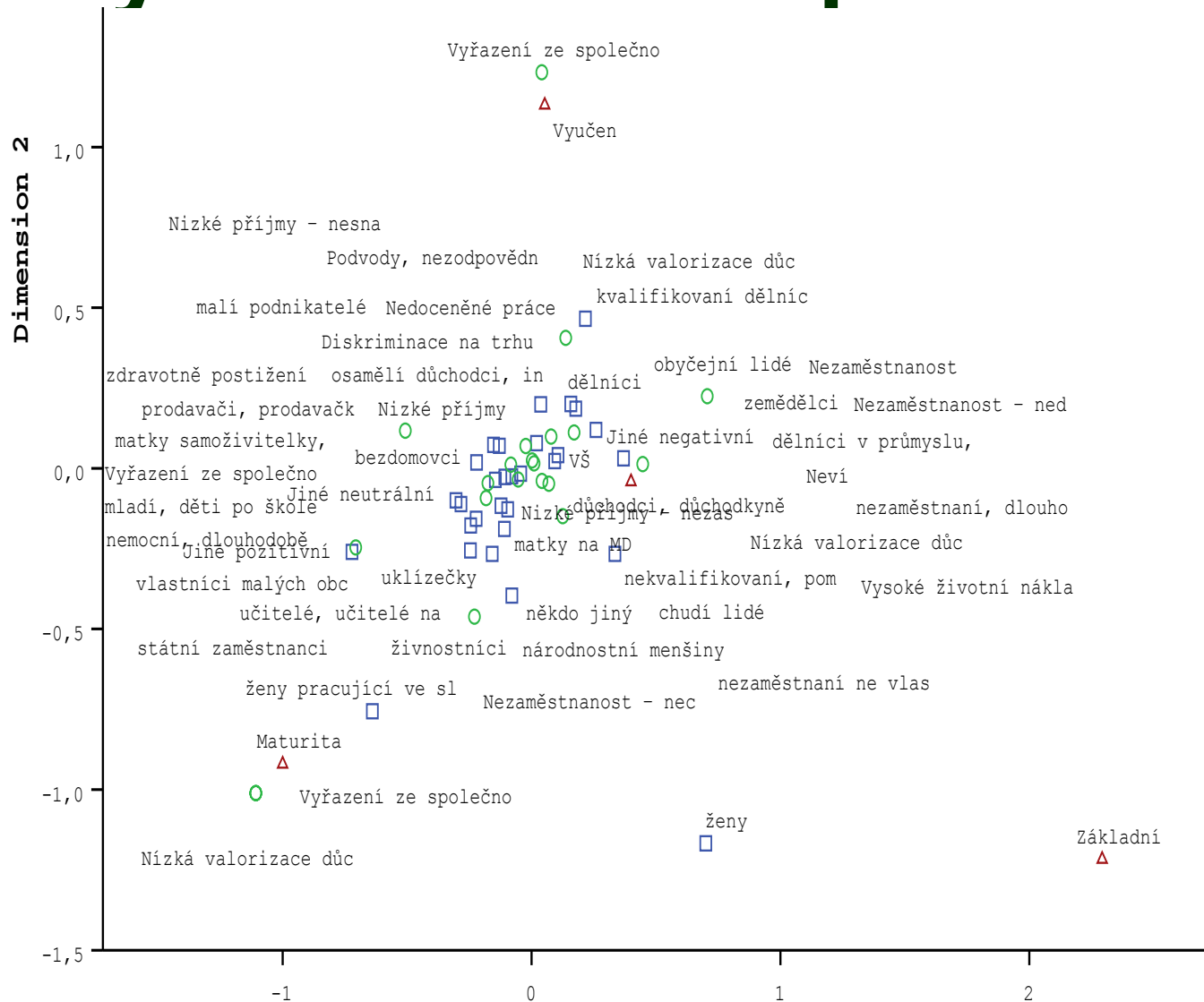
- **Demografický aspekt domácnosti** (rodiny)
- **Ohrožení chudobou** (důchodci, bezdomovci)
- **Zaměstnanecký status** (dělníci)
- Chybí etnická dimenze

Komu se žije nejhůře (1984), 1993 a 2006.

	1984		1993		2006
Dělníci	17	Důchodci	20	Nezaměstnaní	22
Důchodci	12	Rodiny s dětmi	14	Důchodci	20
Starobní důchodci	9	Nezaměstnaní	13	Dělníci	16
Nekvalifikovaní dělníci	7	Dělníci	10	Rodiny s dětmi	10
Nepracující důchodci	5	Chudí	6	Bezdomovci	7
Důchodci s nízk. důchodem	4	Nemocní	4	Nemocní	3
Začínající rodiny	3	Mladí	4	Neúplné rodiny s dětmi	3
Mladé rodiny s dětmi	3	Bezdomovci	3	Rolníci/zemědělci	3
Zemědělci	2	Obyčejní lidé	2	Inteligence, učitelé, stát.zam.	1
Rodiny s více dětmi	2	Neúplné rodiny s dětmi	2	Obyčejní lidé	1
Ti, co nechtějí dělat	2	Rolníci/zemědělci	2	Mladí	1
Uředníci	2	Inteligence	1	Chudí	0
	68%		81%		85%

- **Zaměstnanecký status** není hlavním kritériem, ale nabývá na významu (1/4)
- Změna percepce reaguje na strukturální změny (nezaměstnanost)

Komu se žije nejhůře? kategorie, atributy a vzdělání respondenta

Komu se žije nejhůře? kategorie, a vzdělání respondenta

	Základní	Vyučen	Maturita	VŠ
Důchodci	0	0	-	0
Rodiny s dětmi	0	0	0	0
Nezaměstnaní	0	0	0	0
Dělníci	0	++	0	0
Chudí	0	0	0	0
Nemocní	0	0	0	0
Mladí	0	0	0	0
Bezdomovci	0	0	0	0
Obyčejní lidé	0	0	0	0
Neúplné rodiny s dětmi	0	0	0	0
Rolníci/zemědělci	++	0	-	0
Inteligence, učitelé, stát.zam.	0	0	0	+

Vnímání sociální kategorie „bezdomovci“ kvalitativní analýza

Kvalitativní výzkum - rozhovory

- Hlavní téma – vnímání sociální struktury
- Polostrukturované rozhovory
- 30 lidí středního věku v různých sociálních pozicích z Prahy a Liberce
- Záměrný výběr - profese a dosažené vzdělání

	Bez maturity	SŠ s maturitou	VŠ	Celkem
Management	-	2	8	10
Služby	2	8	-	10
Dělnické profese	8	2	-	10
Celkem	10	12	8	30

Analytický přístup

1. **Vertikální dimenze** - vnímání postavení v rámci hierarchizovaného sociálního prostoru – sociální kategorie „dole“
2. **Hodnotící dimenze** - hodnocení oprávněnosti/správnosti daného sociálního postavení – symbolické morální hranice – kdo si zaslouží a kdo nezaslouží **uznání**

Pohled zevnitř – „člen“ sociální skupiny

Pohled zvenčí – „ne-člen“ sociální kategorie

Charakteristiky kategorie „bezdomovci“

- Nemají domov, práci
- Nemají povinnosti, starosti, zodpovědnost
- Nemají chuť pracovat
- Nechtějí změnit svou situaci, přizpůsobit se
- Problémy s alkoholem

Pohled „zvenčí“: kdo si zaslouží uznání

Prodavačka Blažena:

T: [...] Ti kteří jsou dnes dole, tak kdo to podle vás je?

B: Ti bezdomovci, ale říkám, záleží na tom, jestli si za to dotyčný může sám, nebo nemůže (.) netvrdím, že by stát měl dělat záchranou síť pro všechny, to ne- ale nějaká selekce by trochu být měla, pro ty co si za to můžou a co si za to nemůžou.

■ Ti, kteří „za to nemohou“

B: Mám známou (.) i jednu bezdomovkyni momentálně, (.) tím, že měla přítele a ten ji vystěhoval, a ona se teď snaží sehnat byt, protože má dvě děti a snaží se (.) uplatnit, ale nemá žádné peníze. (.) Jsou situace, do nichž se člověk dostane ne třeba ani vlastní vinou

Vina / nevína za vlastní situaci, ne/snaha změnit situaci

■ Ti, kteří „za to mohou“

T: Kterých [lidí] si naopak nemůžete vážit?

B: Bezdomovců, ale těch, kteří si za to můžou sami. Takových těch, je pravda, že já to na ulici nepoznám, který je který, ale nedokáží si vážit člověka, který zahazuje svůj život a ví o tom.

Pohled „zevnitř“ – dělník Pankrác

T: Na ulici je lepší život než v těchletěch fabrikách?

P: Na sto percent. To se nedá porovnat. (.)

T: Co děláte?

P: Flákáte se, flákáte se, nič neděláte, kecáte s kamaráti, hrajete karty, popíjíte, co já vím, zapálíte si tu marihuanu. Stále dokolečka. Nic, nic, svět je gombička. Nikdo vás nezajímá, vy nezajímáte nikoho. Nemusíte mít doklady. Nemusíte makat, nič. To zas vám povím, že úžasný život je na ulici.

P: Když nemáte jako já že syna, nebo takový podobný důvod, sám od sebe pro sebe se nevrátí nikdo zpátky. Neexistuje.

T: A měli by vůbec [politici] pomáhat těm bezdomovcům, když jim to vyhovuje?

P: Podívejte, já vám zas poviem, že treba jim pomoci, treba v zimě alebo čo. (odmlka) Ale zase (odmlka) keď jim nebudou pomáhat, tak zabijou někoho (odmlka) a vezmou mu peníze.

T: Jakože bezdomovci budou někoho ohrožovat nebo?

P: Určitě. Když už se dostali tam, kde jsou, tak jsou tam lidé, kteří ozaj se nedokáží postarat sami o sebe. (...) (odmlka). Někdo musí pomáhat trošku, třeba Armáda spásy, tak nějakou věc darovat, dát na polévku nebo tak.

Sociální distance a křížení nerovností

kvalitativní analýza

Sociální distance a křížení nerovností („třída“, gender, rasa/etnicita)

- Kvalitativní analýza
- Vnesení genderové dimenze (gender jako pohlaví respondentů, genderové aspekty v otázkách)
- Rozšíření na kombinace: „třída“, gender, rasa/etnicita

Teorie

- Křížení nerovností: „třída“, gender, rasa/etnicita
 - teorie intersection
 - kumulace vs. průsečík
- Průsečík nerovností v pojetí sociálních distancí
 - klasicky (výběr partnera)
 - nové kombinace
- Konstruované kategorie - jak jsou skupiny klasifikovány ve výpovědích

Kvalitativní analýza - příklad

Dělník, Praha, 32 let:

Já jeden čas chodil pomáhat k tátovi do firmy, on si najímal Ukrajince a ten jeden byl inženýr, druhý profesor. A on mi řekne: „řekni jim, co mají dělat a oni to udělají, jsou to Ukrajinci“ a mě bylo blbé mu říci „ty kopej tady a on tady“ ...profesorovi na nějaké škole...Kdyby mi to neřekl, tak je mi to fuk, říkalo by se mi to mnohem lépe. On mi dal k ruce Ukrajince a oni ti to vykopou. (...) Pro nás to jsou dělníci, ale my nevidíme, že to jsou mnohdy mnohem víc vzdělaní lidé, než ti co jim dávají tu práci. (...) (lidé se na ně dívají, že jsou jen Ukrajinci), protože nedělají nikdy lepší práci než tu, co Češi nechtějí dělat.

Interpretace

- Křížení „třídy“ (vzdělání, postavení v řízení) a etnicity
- Není kumulace, ale křížení (vyrovnávání) statusů
- Vnímání vs. definice situace
- Gender neviditelný? Odlišné zaměstnání muži vs. ženy, odlišné interakce migrantek a migrantů s českou populací

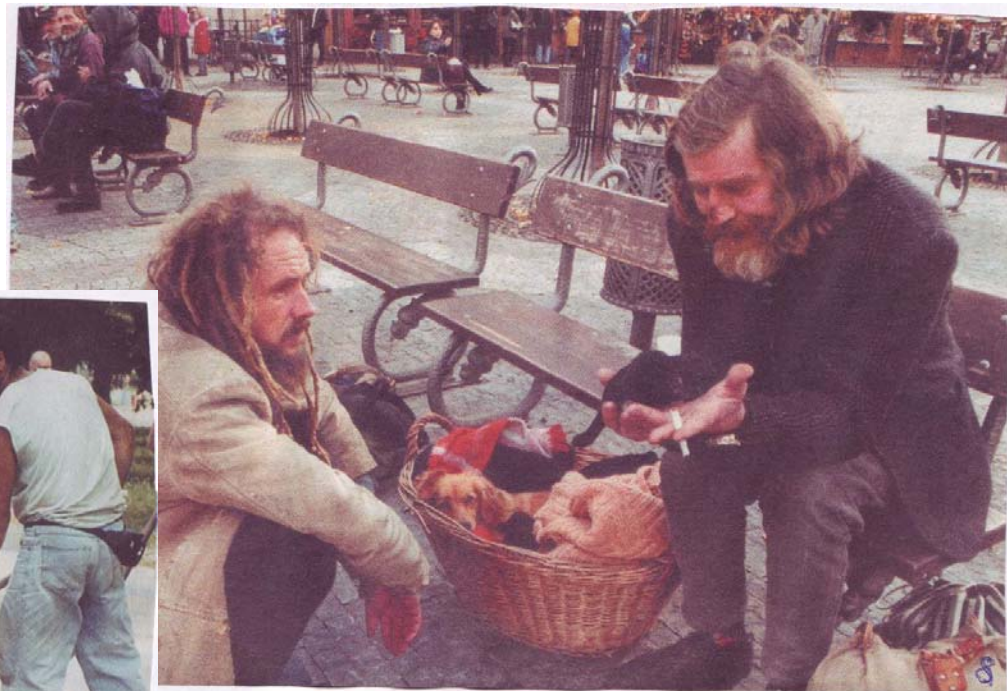
Další kroky, diskuse

- Další analýza rozhovorů
- Reprezentativní šetření: sociální sítě, percepce, subjektivní distance ke kategoriím
- „**relační obrat**“ - sociální distance objektivní, subjektivní
- „**kulturní obrat**“ - konstrukce sociálních kategorií, vymezování hranic

sociální kategorizace

- **vztah mezi sociálními strukturami a mentálními kategoriemi**
- **sociální konstrukce třídní hranic**

Děkujeme za pozornost

<http://www.socdistance.wz.cz>